

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ КОМПЛЕКТУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ

FEATURES OF ADMINISTRATIVE LAW SUPPORT OF THE ACTIVITIES OF TERRITORIAL RECRUITMENT AND SOCIAL SUPPORT CENTERS

Курінний С.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізький національний університет

Як довела практика більш як дев'ятирічного російського нападу на Україну, робота військових комісаріатів, навіть після завершення їх реформування у 2022 році зі зміною їх назви на «територіальні центри комплектування та соціальної підтримки» (далі ТЦКСП) так й не набула ознак очікуваної ефективності. Після розширення агресії РФ проти України у лютому минулого року, в умовах військового стану та інтенсифікації процесів мобілізації, діяльність ТЦКСП в нашій державі, з тривожною періодичністю стали супроводжувати численні скандали, що здебільшого мали корупційне підґрунтя. В основі цих негативних тенденцій лежить не тільки морально-етична деградація окремих представників цих структур, а й недосконалість чинного законодавства, що регламентує їх функціонування, переважна більшість якого має адміністративно-правову приналежність. Аналіз норм Положення про ТЦКСП дозволяють сформулювати певні враження як позитивного так й критичного змісту. Зокрема, до першої категорії можна віднести те, що у даному нормативно-правовому акті: закріплена система відповідних органів військового управління на регіональному та районних рівнях; детально визначені завдання ТЦКСП; достатньо повно викладені права та обов'язки керівників даних структур. Основними підставами для критичного оцінювання чинного Положення є те, що у його нормах: немає фіксації особливостей організації та функціонування ТЦКСП під час воєнного стану (особливого періоду); відсутній чіткий порядок (процедура) призначення та звільнення керівників даних інституцій; незафіксована приблизна структура обласних та районних ТЦКСП, що мала б відповідати ключовим напрямкам їх роботи; відсутні підстави та порядок проведення перевірок даних органів; не згадується про можливість здійснення нагляду за діяльністю ТЦКСП (насамперед з боку громадськості). Наголошується, що обставини пов'язані з недосконалістю адміністративно-правового забезпечення роботи ТЦКСП підлягають своєму невідкладному усуненню, що позитивно позначиться на подальшому функціонуванні зазначених структур військового управління.

Ключові слова: ТЦКСП, адміністративно-правове забезпечення, корупція, воєнний стан, мобілізація, реформування, контроль.

According to the experience of the more than nine-year Russian attack on Ukraine, the functioning of the military commissariats, even after the completion of the 2022 reform with the change of their name to "territorial recruitment and social support centers" (hereinafter TRSSC), did not give the effects of expected effectiveness. After the expansion of the Russian Federation's invasion against Ukraine in last February and during martial law and mobilization intensification, the activities of domestic TRSSCs have been followed by frequent numerous scandals of corruption nature. Such negative tendencies are based not only on the moral-ethic degradation of individual representatives of relevant authorities but also the imperfection of laws in force regulating their functioning the majority of which are of administrative nature. The analysis of the Regulation on TRSSC allows forming some visions of positive and critical content. Thus, the first category involves the fact that this statutory act enshrines the system of relevant military authorities at regional and district levels; specifies the tasks of TRSSCs; outlines rights and obligations of heads of military authorities in detail. The principal reasons for a critical assessment of the current Regulations are that its norms do not clarify particularities of the organization and functioning of TRSSC during martial law (a special period); there is no clear order (procedure) for appointing and dismissing heads of relevant institutions; unrecorded approximate structure of regional and district TRSSCs, which should correspond to the key focus areas; there are no grounds and procedure for inspecting these bodies; there is no mention of the option of supervising the activities of TRSSC (primarily by the public). It is emphasized that the circumstances related to the imperfection of the administrative support of the work of the TRSSC's operation are subject to their immediate elimination, which will positively affect the further functioning of the mentioned military authorities.

Key words: TRSSC, administrative support, corruption, martial law, mobilization, reforming, control.

Вступ. Під час активної фази війни, яка розпочалася в Україні з 24 лютого 2022 року усі питання, які прямо або опосередковано стосуються організації та здійснення воєнного захисту нашої країни мають вирішуватися вчасно та належним чином, тобто у визначений термін без бюрократичної тяганини, якісно та у повному обсязі. Ігнорування цього простого і водночас важливого правила, у значній мірі збільшує ймовірність настання негативних наслідків починаючи з конкретного військовослужбовця і завершуючи державою та суспільством у цілому.

Ключові потреби сил оборони в умовах триваючої війни в Україні, складають такі два важливих компонента як достатня кількість: підготовлених та вмотивованих військовослужбовців (особового складу) та зброї – різноманітних, ефективних технічних засобів знищення ворога.

На перший погляд, наведені складові є обопільно залежними тому бажано їх вирішуватися комплексно. І все ж у ролі первинного, визначального елементу у цьому двохструктурному детермінанті виступає фактор людини готової стати на захист своєї країни. Підтвердженням даної тези є приклади 2014 та 2022 років в Україні, коли у перший та другий рази, тисячі громадян нашої держави (з них значна частина невідготовлених), добровільно, не чекаючи відповідної повістки, йшли на війну з сильним та підступним ворогом.

Як довела практика більш як дев'ятирічної російської агресії, до її початку у березні 2014 року у значній кількості чоловічого населення України (насамперед, до 40–45 років) були відсутні елементарні навички поведінки навіть з легкою бойовою зброєю. Незважаючи на анексію РФ АР Крим, мобілізаційна підготовка продовжувалася здебільшого відбуватися у паперовому форматі, строкову військову службу не дивлячись на відповідне конституційне положення (ст. 65) проходило до 15 відсотків від числа військовозобов'язаних. Робота військових комісаріатів, навіть після завершення їх реформування у 2022 році зі зміною їх назви на «територіальні центри комплектування та соціальної підтримки» (далі ТЦКСП) так й не набула ознак очікуваної ефективності.

Після розширення агресії РФ проти України у лютому минулого року, в умовах військового стану та інтенсифікації процесів мобілізації, діяльність ТЦКСП в нашій державі, з тривожною періодичністю стали супроводжувати численні скандали, що здебільшого мали корупційне підґрунтя. Зокрема, 23 червня 2023 року на Ставці Верховного Головнокомандувача розглядалось відповідне питання.

Про це йдеться в повідомленні В. Зеленського у соцмережах: «Дав термінове доручення Головному Залужному негайно звільнити з посади, так би мовити, одеського «воєнкома» – начальника місцевого центру комплекту-

вання, про якого говорить вся наша країна», – зазначив Президент. Він додав, що дав «термінове доручення створити комісію під керівництвом першого заступника міністра оборони України генерала Павлюка разом із правоохоронним блоком та разом із НАЗК для перевірки всіх воєнкомів в усіх регіонах України, щоб вони не ганьбили нашу державу і пам'ять героїв, які гинуть на фронті».

Відповідно до розслідування УП (Українська правда), родина начальника одеського військкомату Є. Борисова, який працює воєнкомом з 1996 року, під час повномасштабної війни придбала на узбережжі Іспанії нерухомості та автівок на мільйони доларів. Борисов у телефонній розмові журналістам спочатку запевняв, що його родина нічим в Іспанії не володіє, а після слів про витяги із місцевого реєстру заявив, що його дружина займається там роздрібною торгівлею і він «не влізав у ці справи» [1].

Наведений інцидент не є поодиноким, приклади зловживань з боку керівництва ТЦКСП можна зустріти майже у кожному українському регіоні. Нажаль, часи війни, це не тільки прояв людської величч, твердості духу та незламності наших захисників, це також, часи виразу з боку окремих слабких та обмежених осіб легкодухості та цинічної зневаги на усі норми права та моралі, часи збагачення будь-якими засобами, з використанням відповідних посадових можливостей.

В основі зафіксованих прецедентів безладу у діяльності ТЦКСП лежить не тільки морально-етична деградація з боку їх окремих представників, негативні тенденції у роботі зазначених структур також можна пов'язати з недосконалістю чинного законодавства, що регламентує їх функціонування, переважна більшість норм якого має адміністративно-правову приналежність.

Проблематика дослідження адміністративно-правових потреб організації та функціонування ТЦКСП в Україні (зокрема й під час воєнного стану), не зважаючи на свою актуальність, поки що не набула помітної зацікавленості з боку широкого загалу українських науковців – насамперед, фахівців з адміністративного права, норми якого займають провідне місце у безпосередньому регулюванні згаданих вище відносин. Науково-теоретичною основою для вивчення цієї важливої складової воєнного управління, можуть слугувати праці таких відомих учених як: В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, В.М. Гаращук, Р.А. Калужний, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, В.Я. Настюк, О.І. Харитовнова та ін.

Набула практика діяльності ТЦКСП в Україні, спонукає до її критичного аналізу та об'єктивного оцінювання, що допоможе сформувати своєчасні висновки, спрямовані на усунення існуючих недоліків та помилок, тому визначення особливостей адміністративно-правового забезпечення роботи згаданих вище інституцій є метою даної роботи.

На початку викладення основного матеріалу, слід зазначити, що військові комісаріати це напевно найстабільніша структура військового управління, яка після розпаду СРСР у малозмінному вигляді проіснувала в сучасній українській державі понад 31 рік. Окремі неписані правила, традиції та цінності, які довгий час панували у цих інституціях не можна назвати зразковими, бо в їх діяльності ще часто можна зустріти успадковані від радянських часів – неприховану зневагу до людської особистості, відсутність емпатії до мобілізованих та їх малопередбачуваної долі.

З далеких часів Радянського союзу, служба у військоматах сприймалася як престижна, бо надавала певним військовим посадовцям можливість «вирішувати питання» або «бути корисним» для потрібних людей. Безумовно, переважну більшість працівників військкоматів не можна відносити до цих необтяжених сумлінням осіб, однак на прикладі саме останніх, сформувалось негативне уявлення про тодішню роботу військкоматів та теперішнє функціонування ТЦКСП.

Воєнна агресія РФ 2014 року, детермінувала багато негативних висновків про організацію оборони нашої країни, яка потребувала негайних змін. Відповідні трансформації не могли обійти осторонь й діяльність українських військкоматів.

Сама реформа стартувала 1 серпня 2017 року, коли в експериментальному порядку на матеріально-технічній базі Чернігівського обласного військового комісаріату та Козелецького районного військового комісаріату створили територіальні центри комплектування та соціальної підтримки. 1 листопада 2017 року оприлюднено перші позитивні результати експерименту і реформа отримала подальше зелене світло. 26 квітня 2018 року тодішній міністр оборони України Степан Полторак затвердив план створення на базі військових комісаріатів територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки.

Вже у 2018 році почали створювати 111 таких установ на Чернігівщині, Рівненщині, Дніпропетровщині та Одещині. До кінця 2019 року планувалося завершити реформу у решті областей і ухвалити відповідний законодавчий акт [2].

Однак, очікуваний Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань виконання військового обов'язку та ведення військового обліку» № 1357-IX після понад дворічних «законотворчих митарств» тільки 30 квітня 2021 року був підписаний Президентом України.

Положеннями цього нормативно-правового акту передбачалось: створення на базі районних, міських та обласних військових комісаріатів відповідних ТЦКСП (так звана «реформа військкоматів»); запровадження військового обліку резервістів і визначення органів його ведення та їх повноважень; врегулювання механізму наповнення Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів на підставі відомостей, що вносяться органами його ведення шляхом інформаційної взаємодії з інформаційно-телекомунікаційними системами, реєстрами і базами даних, розпорядниками яких є державні органи; запровадження нового виду військової служби – військової служби за призовом осіб із числа резервістів в особливий період; посилення адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення законодавства про оборону, військовий обов'язок і військову службу, мобілізаційну підготовку та мобілізацію.

Також, даним законом передбачалось запровадити Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів у виді електронної бази даних.

За задумом, створення на базі військових комісаріатів ТЦКСП здійснюється для: упорядкування питань військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів; забезпечення належного функціонування Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів; запровадження військової служби за призовом осіб із числа резервістів в особливий період.

Ще до розширеної агресії РФ, у грудні 2021 року, зазначалось, що основною метою ТЦКСП є створення прозорої системи надання сервісних адміністративних послуг щодо соціального і правового захисту військовозобов'язаним, резервістам, ветеранам війни та військової служби, пенсіонерам з числа військовослужбовців Збройних сил України та членам їхніх сімей, яка здійснюватиметься за системою «єдиного вікна».

Терцентри, на відміну від військкоматів, мають працювати не по приймальних днях, а щодня і без обідньої перерви. Всі двері в кабінетах мають бути прозорими – щоб відвідувачі бачили, хто чим займається. Важливим елементом є інклюзія – всі центри мають бути доступними для людей з особливими потребами, що передбачає встановлення пандусів, а також безбар'єрний доступ до кабінетів і інклюзивний туалет.

Однак, цілком слушно передбачалось, що суть діяльності ТЦКСП практично не зміниться: призовникам так само приходимуть звіти повістки; бажаючим укласти контракт зі Збройними силами потрібно буде звертатися туди ж; там же будуть оформляти військові квитки та інші документи.

Також, не можливо уникнути візиту до цих місць і військовозобов'язаним, які бажають чи мають необхідність змінити місце реєстрації (так звану «прописку»). Навіть в умовах нинішнього рівня діджиталізації все одно потрібно буде пройти медогляд та стати на облік у територіальному центрі комплектування та соціальної підтримки [2].

Формальним завершенням так званої «військкоматівської реформи», головною метою якої було переведення діяльності місцевих органів військового управління до стандартів НАТО, можна вважати ухвалення Кабінетом Міністрів України постанови № 154 від 23 лютого 2022 р. «Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки» (далі Положення).

Згідно до норм п. 1 Положення, ТЦКСП є органами військового управління, що забезпечують виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації.

ТЦКСП утворюються в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, інших містах, районах, районах у містах.

Залежно від обсягів облікової, призовної та мобілізаційної роботи утворюються районні (об'єднані районні), міські (районні у містах, об'єднані міські) ТЦКСП (далі – районні ТЦКПС).

ТЦКСП утворюються, ліквідуються, реорганізуються Міноборони.

Відповідно до п. 3 Постанови, ТЦКСП очолюють керівники, які організують діяльність територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки.

ТЦКСП Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя підпорядковуються оперативному командуванню, в зоні відповідальності якого вони перебувають згідно з військово-адміністративним поділом території України.

Районні ТЦКСП як структурні підрозділи територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя підпорядковуються відповідному ТЦКСП Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя, на території відповідальності якого вони перебувають згідно з адміністративно-територіальним устроєм України.

Безпосереднє керівництво ТЦКСП і контроль за їх діяльністю здійснюють відповідні оперативні командування, а загальне – Командування Сухопутних військ Збройних Сил, яке узгоджує основні питання діяльності ТЦКСП з відповідними структурними підрозділами Генерального штабу Збройних Сил та Міноборони.

У відповідності до п. 6 Положення, штатні посади територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки комплектуються військовослужбовцями, державними службовцями та працівниками Збройних Сил (далі – працівники) відповідно до їх штату та штатного розпису.

Добір військовослужбовців для комплектування територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, їх призначення на посади, проходження військової служби та звільнення з неї здійснюються відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» та Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затвердженого Указом Президента України від 10 грудня 2008 року № 1153.

Завданнями ТЦКСП відповідно до покладених обов'язків є виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації, керівництво військовим обліком призовни-

ків, військовозобов'язаних та резервістів на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, контроль за його станом, зокрема в місцевих органах виконавчої влади, органах місцевого самоврядування та в органах, що забезпечують функціонування системи військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (крім СБУ та Служби зовнішньої розвідки), забезпечення в межах своїх повноважень адміністрування (ТЦКСП Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя) та ведення Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів (далі – Реєстр) (районні ТЦКСП), проведення заходів приписки громадян до призовних дільниць, призову громадян на військову службу, проведення відбору кандидатів для прийняття на військову службу за контрактом, участь у відборі громадян для проходження служби у військовому резерві Збройних Сил, підготовка та проведення в особливий період мобілізації людських і транспортних ресурсів, забезпечення організації соціального і правового захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних і резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори до Збройних Сил (далі – збори), ветеранів війни та військової служби, пенсіонерів з числа військовослужбовців Збройних Сил (далі – пенсіонери) та членів їх сімей, участь у військово-патріотичному вихованні громадян, здійснення інших заходів з питань оборони відповідно до законодавства (п. 8 Постанови).

Згідно п. 14 Положення, керівник ТЦКСП Автономної Республіки Крим, області, м. Києва та Севастополя, районного територіального центру комплектування та соціальної підтримки відповідає за: військовий облік призовників, військовозобов'язаних та резервістів; мобілізаційну готовність територіального центру комплектування та соціальної підтримки; забезпечення охорони державної таємниці, іншої інформації з обмеженим доступом, технічного захисту інформації, криптографічного захисту інформації та здійснення контролю за їх станом; підготовку, виховання, військову та трудову дисципліну, морально-психологічний стан особового складу; організацію роботи та контроль за здійсненням заходів щодо запобігання корупції та ін.

Результати аналізу наведених та інших норм Положення, дозволяють сформулювати певні враження як позитивного так й критичного змісту.

Зокрема, до першої категорії можна віднести те, що у даному нормативно-правовому акті: закріплена система відповідних органів військового управління на регіональному та районних рівнях; детально визначені завдання ТЦКСП; достатньо повно викладені права та обов'язки керівників даних структур (як обласних так й районних); визначені напрямки співпраці та взаємодії ТЦКСП з місцевими органами влади (державними та місцевого самоврядування), правоохоронними структурами, громадськими організаціями та підприємствами.

Основними підставами для критичного оцінювання чинного Положення є те, що у його нормах: немає фіксації особливостей організації та функціонування ТЦКСП під час воєнного стану (особливого періоду); відсутній чіткий порядок (процедура) призначення та звільнення керівників даних інституцій; незафіксована приблизна структура обласних та районних ТЦКСП, що мала б відповідати ключовим напрямкам їх роботи; відсутні підстави та порядок проведення перевірок зазначених структур; не згадується про можливість здійснення нагляду за діяльністю ТЦКСП (насамперед з боку громадськості).

Крім того, занадто перевантаженою та неконкретизованою виглядає нова назва цих суб'єктів мілітарного управління – ТЦКСП (територіальні центри комплектації та соціальної підтримки), у якій чомусь відсутня ключова ознака її суб'єктного спрямування, а саме – військо-

вий. На мій погляд, назва ТЦВК (територіальний центр військового комплектування) мала б більш чіткі ознаки функціональності та відповідного суб'єктного визначення роботи даної інституції.

Однією з визначальних особливостей роботи ТЦКСП є його двоформатність, тобто діяльність у мирний час (звичайний період) та воєнний час (особливий період). Можливість існування вказаних варіантів, також позначається на змісті та ефективності адміністративно-правового забезпечення діяльності цих військових управлінських структур. Якщо за мирних часів адміністративно-правова регламентація є більш сталою (виняток етап реформування), то під час війни, виходячи з швидкоплинної практики, необхідно періодично вносити відповідні корегування у чинну нормативно-правову базу, вчасно реагуючи на зміни, що відбуваються у навколишній об'єктивній дійсності (нажаль у теперішній час це майже не спостерігається, що негативно позначається як на кінцевих результатах діяльності ТЦКСП так й на формуванні відповідної суспільної думки).

Несвоєчасність реалізації нагальних адміністративно-правових потреб організаційно-кадрового характеру, під час воєнного стану сприяє не тільки поширенню корупційних проявів у діяльності ТЦКСП, а й подальшій дискредитації зазначених структур. Майже щотижня оприлюднюються факти отримання хабарів з боку відповідних посадових осіб, тільки у червні поточного року такі неподобства були зафіксовані на Волині, Львівщині, Хмельничині, Тернопільщині, Кіровоградщині.

Про давно очікуваний управлінський захід – створення комісії для перевірки роботи ТЦКСП в усіх регіонах України було повідомлено 29 червня 2023 року на офіційному веб сайті Міністерства Оборони України. Зокрема, там зафіксовано, що перший заступник Міністра оборони України генерал-лейтенант Олександр Павлюк приступив до виконання доручення Президента щодо організації комісії для перевірки роботи ТЦКСП.

Разом із військовими до складу комісії увійдуть правоохоронці, представники СБУ та НАЗК. Генерал-лейтенант О. Павлюк зазначив, що правоохоронні органи ретельно перевірятимуть відповідність способу життя посадових осіб ТЦКСП до тих даних, що зазначені в їхніх деклараціях.

«Ми добре знаємо, до чого було більше уваги російської агентури у 2014 році. Саме до процесів, пов'язаних з мобілізацією. Вороги тоді самі були в шоці та не розуміли, яким чином ми змогли провести шість черг мобілізації. Адаже ще наприкінці 2013-го система військоматів була настільки знищена, що не була спроможна викону-

вати ці важливі завдання. Тому головне в роботі комісії – не завадити виконанню завдань щодо проведення мобілізації», – зазначив генерал-лейтенант О. Павлюк.

За його словами, перевірка буде ретельною й виваженою. У разі виявлення доказової бази корупції та зловживань, будуть прийняті жорсткі кадрові та правові рішення. За результатами перевірки буде сформовано пропозиції для покращення функціонування ТЦКСП [3].

Висновок. На підставі викладеного можна констатувати, що головні чинники, які визначають особливості адміністративно-правового забезпечення діяльності ТЦКСП за сучасних обставин поділяються на дві категорії. Перша, характеризується об'єктивно існуючою воєнною специфікою – продовження роботи цих структур в умовах розширеної агресії РФ; безальтернативна пріоритетність забезпечення проведення загальної мобілізації в Україні; суттєве збільшення ролі і соціальної ваги ТЦКСП сприяє розширенню можливостей зловживання владою окремими її представниками (особливо щодо отримання неправомірної вигоди за допомогу ухилитись від мобілізації, що не є чимось кричущим в умовах поки що домінуючої в Україні кланово-олігархічної корупційно-кумівської системи).

Другу групу чинників визначає – недосконалість нормативно-правової бази, що безпосередньо регламентує функціонування даних інституцій, а саме відсутність чітко визначених процедур: порядку призначення на керівні посади ТЦКСП (вимоги до кандидатів, перевірка на добросовісність, тощо) та звільнення з них; здійснення контролю за роботою з боку МО України та Генерального штабу ЗСУ; вручення відповідних повісток.

Також, не зважаючи на специфіку змісту діяльності ТЦКСП, який у значній мірі не є відкритим, шляхом змін до чинного законодавства цілком можливо суттєво поліпшити здійснення оперативного супроводження їх роботи з боку відповідних правоохоронних структур, застосування превентивних антикорупційних механізмів НАЗК та здійснення громадського контролю за їх діяльністю у вигляді Громадських рад при обласних та прирівняних до них ТЦКСП (наприклад, Громадська антикорупційна рада при Міноборони України функціонує з 14 квітня 2023 року).

На відміну від першої групи згаданих вище чинників, обставини пов'язані з недосконалістю адміністративно-правового забезпечення роботи ТЦКСП підлягають своєму невідкладному усуненню, що повинно позитивно позначитися на подальшому функціонуванні зазначених структур військового управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Віра Перун. Зеленський розпорядився звільнити одеського военкома Борисова і перевірити усіх очільників військоматів. Лівий берег. 23 червня 2023. https://lb.ua/society/2023/06/23/561942_zelenskiy_rozporyadivsya_zvilniti.html
2. Руслан Рудомський. Реформа військоматів: Що змінилося в центрах комплектування та соціальної підтримки, крім вивіски. Depo.ua. 16 грудня 2021. <https://www.depo.ua/ukr/war/reforma-viyskkomativ-shcho-zminilosya-v-tsentrah-komplektuvannya-ta-sotsialnoi-pidtrimki-krim-viviski-202112161402772>
3. Створено комісію для перевірки роботи ТЦК СП в усіх регіонах України: перші результати очікуються вже за місяць. <https://www.mil.gov.ua/news/2023/06/29/stvoreno-komisiyu-dlya-perevirki-roboti-tczk-sp-v-usih-regionah-ukraini-pershi-rezultati-ochikuyutsya-vzhe-za-misyac/>